

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною
безпекою

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:

В.о. завідувача кафедри,
к.е.н., доцент

_____ **Ольга ГУБАРИК**
« ____ » _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
Удосконалення організаційних аспектів
системи економічної безпеки підприємства

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»
Спеціальність 073 «Менеджмент»
ОПП «Управління фінансово-економічною безпекою»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Здобувач

Мілена ЧЕБОТАРУ

Науковий керівник,
к.е.н., доцентка

Ольга ЧЕРНЕЦЬКА

науковий ступінь, посада

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**Факультет:** Обліку і фінансів**Кафедра:** Обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою**Освітньо-професійна програма:** «Управління фінансово-економічною безпекою»**Спеціальність:** 073 «Менеджмент»**Рівень вищої освіти:** другий (магістр)**ЗАТВЕРДЖУЮ****Зав. кафедри _____ Ігор ПРИХОДЬКО**

« _____ » _____ 202__р.

ЗАВДАННЯ**Чеботару Мілені Олегівні**

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства**Науковий керівник:** Чернецька Ольга Віталіївна, к.е.н., доцентка

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від 20 листопада 2023 року № 3508

2. Термін подання здобувачем роботи: 09 лютого 2024 р.**3. Вихідні дані до роботи:** нормативні акти для регулювання питань економічної безпеки підприємства, фахові наукові статті з питань організаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, спеціалізовані інтернет-джерела, звітність СФГ «Орхідея» Петриківського району Дніпропетровської області, власні спостереження автора**4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)**Вступ. Теоретичні засади формування системи економічної безпеки підприємства. Сучасний стан організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства. Удосконалення організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства. Висновки і пропозиції.**5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)**Функції системи економічної безпеки підприємства. Функціональні завдання системи економічної безпеки на підприємстві. Принципи ефективної системи економічної безпеки підприємства. Складові економічної безпеки суб'єкта підприємництва. Проблемні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва. Нормативні акти, що регламентують організацію системи економічної безпеки підприємства. Показники фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея». Діаграма зміни питомої ваги необоротних активів в структурі майна СФГ «Орхідея». Показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея». Аналітичне вирівнювання показника прибутковості СФГ «Орхідея». Діаграма зміни показників ліквідності СФГ «Орхідея». Розраховані показники складових економічної безпеки СФГ «Орхідея». Матриця SWOT-аналізу виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці СФГ «Орхідея». Оцінка фінансової стійкості та

фінансового потенціалу СФГ «Орхідея» за моделлю Таффлера-Тішоу. Алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретичні засади формування системи економічної безпеки підприємства	Березень - квітень - травень 2023р.	
2.	Аналіз показників ефективності діяльності досліджуваного підприємства	Травень - червень 2023р.	
3.	Сучасний стан організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства	Липень - серпень 2023р.	
4.	Удосконалення організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства	Вересень - жовтень 2023р.	
5.	Вступ	Листопад 2023	
6.	Висновки і пропозиції	Листопад 2023р.	
7.	Оформлення роботи	Грудень 2023р.	

Здобувач _____
(підпис)

Мілена ЧЕБОТАРУ
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис)

Ольга ЧЕРНЕЦЬКА
(прізвище та ініціали)

Зміст

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Ключові завдання та принципи формування системи економічної безпеки	10
1.2. Функціональні складові економічної безпеки суб'єктів підприємництва	15
1.3. Нормативне регулювання організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства	19
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	23
2.1. Аналіз показників ефективності діяльності СФГ «Орхідея»	23
2.2. Аналіз складових економічної безпеки СФГ «Орхідея»	29
2.3. Інформаційне забезпечення організації економічної безпеки СФГ «Орхідея»	35
Висновки до розділу 2	36
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	39
3.1. Методичний інструментарій виявлення і оцінювання рівня загроз економічній безпеці підприємства	39
3.2. Аналіз множинних дискримінант як інструмент забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва	41
3.3. Алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства	45
Висновки до розділу 3	47
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства»

Кваліфікаційна робота містить: 60 с., 10 рис., 5 табл., 57 літературне джерело.

Об'єктом кваліфікаційного дослідження є підприємницька діяльність суб'єкта підприємництва в контексті економічної безпеки.

Предметом кваліфікаційного дослідження є сукупність теоретичних та прикладних питань щодо організаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних, прикладних та організаційних аспектів системи економічної безпеки та розробка рекомендацій з їх удосконалення на підприємстві.

Методи дослідження – методи спостереження та опису фактів відносно об'єкта дослідження, аналіз, оцінка, порівняння, систематизація та узагальнення властивостей предмету дослідження, методи обґрунтування висновків та пропозицій завдяки системному та логічному підходу.

Досліджено ключові завдання та принципи формування системи економічної безпеки; розкрито функціональні складові економічної безпеки суб'єктів підприємництва; проаналізовано нормативне регулювання організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства. Проаналізовано показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея»; проаналізовано складове економічної безпеки СФГ «Орхідея»; досліджено інформаційне забезпечення організації економічної безпеки СФГ «Орхідея». Розкрито методичний інструментарій виявлення і оцінювання рівня загроз економічній безпеці підприємства; розкрито можливості аналізу множинних дискримінант як інструменту забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва; запропоновано алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Результати впроваджені в діяльність СФГ «Орхідея» Петриківського району Дніпропетровської області.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

БЕЗПЕКА, СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ПІДПРИЄМСТВО,
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ, УДОСКОНАЛЕННЯ

ABSTRACT

Topic: «Improving organizational aspects
system of economic security of the enterprise»

The qualification work contains: 60 pages, 10 figures, 5 tables, 57 literary sources.

The object of the qualification study is the business activity of the business entity in the context of economic security.

The subject of the qualification research is a set of theoretical and applied questions regarding the organizational support of the enterprise's economic security system.

The purpose of the qualification work is the analysis of theoretical, applied and organizational aspects of the economic security system and the development of recommendations for their improvement at the enterprise.

Research methods – methods of observation and description of facts regarding the object of research, analysis, evaluation, comparison, systematization and generalization of the properties of the subject of research, methods of substantiating conclusions and proposals thanks to a systematic and logical approach.

The key tasks and principles of formation of the economic security system were studied; functional structures of economic unemployment of business entities are revealed; normative regulation of organizational aspects of the enterprise's economic security system is analyzed. Analyzed performance indicators of PF "Orkhidea"; the component of economic security of PF "Orkhidea" was analyzed; the information support of the organization of economic security of PF "Orkhidea" was investigated. The methodical toolkit for identifying and assessing the level of threats to the economic security of the enterprise is revealed; the possibilities of the analysis of multiple discriminants as a tool for ensuring the economic security of the business entity are revealed; an algorithm for organizational support of economic security of the enterprise is proposed.

The results are implemented in the activities of the PF "Orkhidea" of Petrikivsky District, Dnipropetrovsk Region.

KEYWORDS

SECURITY, SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY, ENTERPRISE,
ORGANIZATIONAL ASPECTS, IMPROVEMENT

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Будь-який суб'єкт підприємництва намагається організувати свій бізнес таким чином, щоб забезпечити необхідний рівень платоспроможності та конкурентоздатності. Фінансовий стан та фінансовий потенціал суб'єкта підприємництва є основою для запобігання ризикам і загрозам бізнесу. Керівництво підприємства має розробити певний організаційний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства, в основу якого будуть закладено теоретичні та прикладні аспекти, що будуть враховувати і особливості діяльності, і сильні та слабкі сторони окремого суб'єкта підприємництва, і потенційні можливості для розвитку бізнесу.

Теоретичними засадами економічної безпеки на підприємстві цікавились фахівці Довгаль А., Пархоменко Н., Дячков Д.В., Батура В.Ю., Сокирко І.А., Колісніченко П.Т., Копилюк О. І., Тимчишин Ю. В., Музичка О. М., Коптева Г. М., Коробцова Д. В., Малащенко В., Меліхова Т. О., Оніщенко М.Л., Дутченко О.О., Шпіцглюз С.О., Потапюк І.П., Штангрет І. А. Методичний та аналітичний інструментарій оцінки економічної безпеки підприємств пропонували вчені Добровольська О.В., Дуброва Н.П., Дубинська О., Сосновська О. О., Житар М. О., Хринюк О.С., Бова В.А., Шило Ж., Юнацький М.О. Проблемні питання економічної безпеки в аграрних підприємствах досліджували фахівці Гриценко А. С., Кубай О. Г., Заставнюк О. А., Сіренко Н., Лункіна Т., Бурковська А., Мікуляк К. Як бачимо, фахівці активно цікавляться питаннями організаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, оскільки від цього суттєво залежить ефективність бізнес-процесів, платоспроможність та конкурентоздатність окремих суб'єктів підприємництва як складової національної безпеки країни.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних, прикладних та організаційних аспектів системи

економічної безпеки та розробка рекомендацій з їх удосконалення на підприємстві.

Для досягнення зазначеної мети у кваліфікаційній роботі поставлено та вирішено наступні завдання:

- дослідити ключові завдання та принципи формування системи економічної безпеки;
- розкрити функціональні складові економічної безпеки суб'єктів підприємництва;
- проаналізувати нормативне регулювання організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства;
- проаналізувати показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея»;
- проаналізувати складові економічної безпеки СФГ «Орхідея»;
- дослідити інформаційне забезпечення організації економічної безпеки СФГ «Орхідея»;
- розкрити методичний інструментарій виявлення і оцінювання рівня загроз економічній безпеці підприємства;
- розкрити можливості аналізу множинних дискримінант як інструменту забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва;
- запропонувати алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Об'єктом кваліфікаційного дослідження є підприємницька діяльність суб'єкта підприємництва в контексті економічної безпеки.

Предметом кваліфікаційного дослідження є сукупність теоретичних та прикладних питань щодо організаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Для виконання завдань кваліфікаційного дослідження було використано загальнонаукові методи на теоретичному та емпіричному рівнях. Зокрема, для аналізу теоретичних питань використовувались методи спостереження та опису фактів відносно об'єкта дослідження. Прикладні та організаційні аспекти системи економічної

безпеки аналізувались за допомогою методів оцінки, порівняння, систематизації та узагальнення властивостей предмету дослідження. Рекомендації з удосконалення організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства обґрунтовувались завдяки системному та логічному підходу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в прикладній спрямованості теоретико-методичних аспектів та обґрунтуванні практичних рекомендацій з удосконалення організаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства, що узагальнено наступним чином:

удосконалено:

- методичний інструментарій виявлення і оцінювання рівня загроз економічній безпеці підприємства в частині розробленої матриці SWOT – аналізу, що дозволяє керівництву оптимізувати процес прийняття управлінських рішень, укріпити свої позиції на ринку завдяки перевагам над конкурентами, наростити обсяги виробництва шляхом систематичного моніторингу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища;

- аналітичний інструментарій забезпечення економічної безпеки підприємства в частині аналізу множинних дискримінант та розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства за допомогою економетричної моделі Таффлера-Тішоу;

дістало подальшого розвитку:

- організаційний підхід до формування та функціонування система економічної безпеки в частині розробленого алгоритму дій, який забезпечує врахування та баланс інтересів всіх учасників бізнес-процесу, пріоритетність стратегічної мети та реалізацію тактичних шляхів для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні наукові положення, висновки та пропозиції було представлено для обговорення на I Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого

розвитку аграрного сектору економіки» (м. Дніпро, ДДАЕУ, 26-27 жовтня 2023 р.).

Публікації. Основні положення кваліфікаційної роботи представлено в 2 наукових працях: 1 стаття у колективній монографії та 1 теза доповідей у збірнику матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 51 найменування. Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок комп'ютерного тексту, робота містить 5 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Ключові завдання та принципи формування системи економічної безпеки

В сучасних кризових умовах воєнного часу суб'єкти підприємництва знаходяться під впливом зовнішніх ризиків та загроз, що перешкоджають формуванню належного рівня їх економічної безпеки. Наразі більшість підприємств намагаються зменшити негативний вплив чинників та знаходити можливості в сучасному бізнес-середовищі і вигляді додаткового доходу, що дасть можливість підвищити рівень фінансової стійкості та платоспроможності. Проаналізуємо думки вчених щодо формування системи економічної безпеки, її функцій, ключових завдань та принципів формування на вітчизняних підприємствах.

Підтримуємо думку Колісніченко П.Т., який зауважує, що «сучасний період розвитку економічної системи в Україні характеризується численними інституційними та структурними перебудовами, які не завжди мають позитивний наслідок» [9]. Вчений Штангрет І. А. стверджує, що «високий динамізм середовища функціонування, який, поєднуючись із критичною агресивністю суб'єктів зовнішнього середовища, вимагає приділення максимальної уваги формуванню безпечних умов перш за все зусиллями самого бізнесу» [50]. На думку фахівця Цюцюпи С.В., «підвищення рівня конкурентоспроможності та економічної захищеності підприємств стає нагальною проблемою розвитку економіки країни, її фінансової стабільності, можливості залучення іноземних інвестицій та інновацій» [44].

Фахівці Скаковська С. С., Савіна Н. Б. та Грещак М. Ю. наголошують, що «перед великою кількістю економічних суб'єктів гостро постала проблема створення діючої системи економічної безпеки, здатної

забезпечити зниження рівня загроз для підприємств і фінансових установ у майбутньому» [36]. Погоджуємось з Сабецькою Т.І., що «у сучасному економічному просторі недооцінювання ролі економічної безпеки та її місця в системі управління підприємством робить його чутливим до зовнішніх та внутрішніх подразників» [34]. Фахівець Штангрет І. А. акцентує увагу на тому, що «система економічної безпеки підприємства як основа життєзабезпечення кожного підприємства покликана виконувати цілий комплекс функцій» [50].

Отже, фахівці приділяють достатньо уваги процесу формування економічної безпеки підприємства, виокремлюючи функції, ключові завдання та принципи формування. На рис. 1.1 узагальнено думки вчених щодо функцій системи економічної безпеки підприємства.

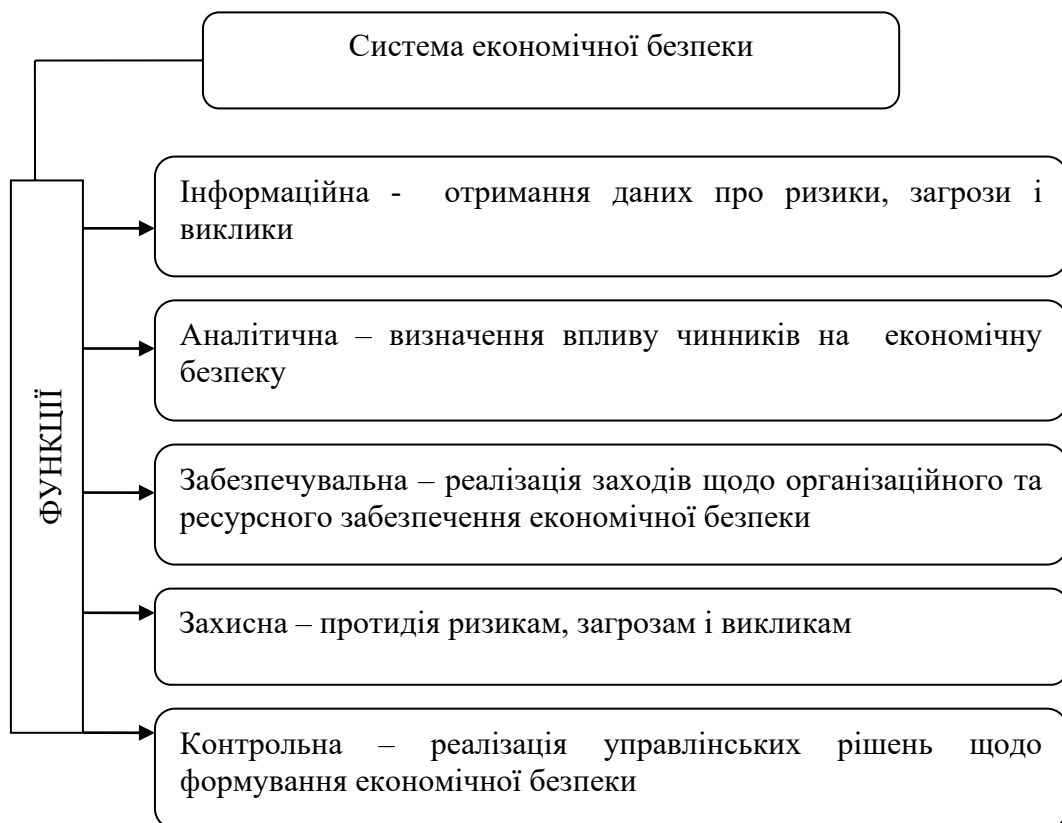

Рис. 1.1. Функції системи економічної безпеки підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [50, 29]

Вчені наголошують на сучасних бізнес – реаліях, зокрема, невизначеності, високому рівні ризиковості бізнесу, в умовах воєнного часу, в постковідному бізнес-середовищі. Сабецька Т.І. наголошує, що «за такої ситуації безпека та захищеність підприємства є невід’ємними передумовами його сталого розвитку і зростання, чинниками фінансової стійкості та конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках» [34]. Погоджуємось з думкою Ткачук Г.О., що «у сучасних умовах об’єктивно виникає потреба у захисті його бізнес-процесів від ризиків та загроз, пов’язаних з утратою ймовірних можливостей та недоотримання вигоди» [40].

Підтримуємо думку Шинкар С.М., який наголошує, що в сучасних умовах діяльності економічна безпека українських товаровиробників є «результатом інтуїтивної роботи, навчання на власних помилках, еволюції систем економічної безпеки – від фізичного захисту території і майна до формування професійних підрозділів конкурентної розвідки» [48]. Фахівці іноді ототожнюють поняття економічної безпеки та конкурентоспроможності. Натомість вчений Цюцюпа С.В. розмежовує ці поняття наступним чином: «економічна безпека і конкурентоспроможність - взаємопов’язані поняття. Конкурентоспроможність одночасно є метою і показником ступеня розвитку підприємства, а економічна безпека виступає найважливішою умовою його існування» [44].

Фахівці Оніщенко М.Л., Дутченко О.О. та Шпіцглюз С.О. наголошують, що «при наявності конкуренції і виникненні непередбачуваних ситуацій, господарська, виробнича або комерційна діяльність неможлива без ризиків, що впливає на зміну рівня економічної безпеки» [22]. Підтримуємо думку Скаковської С. С., Савіної Н. Б. та Грещак М. Ю., що «економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в умовах ринкової економіки постійно змінюється і ніколи не залишиться стабільним» [36]. Цюцюпа С.В. наголошує, що «метою забезпечення економічної безпеки підприємства є комплексна дія на потенційні і реальні

загрози, що дозволяє йому успішно функціонувати в нестабільних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища» [44].

Отже, формування економічної безпеки підприємства передбачає сукупність конкретних дій на оперативному, тактичному та стратегічному рівні для виявлення загроз і викликів, захист від їх впливу, пошуку можливостей для функціонування та розвитку бізнесу. Ці безпекозабезпечувальні заходи мають на меті виконання певних завдань. На рис. 1.2 узагальнено функціональні завдання системи економічної безпеки на підприємстві.

Рис. 1.2. Функціональні завдання системи економічної безпеки на підприємстві

Джерело: побудовано автором на основі [50, 36]

Повністю згодні з вченим Цюцюпою С.В., що «за допомогою механізму управління економічною безпекою підприємства здійснюється комплекс заходів в інтересах захисту господарської діяльності від внутрішніх і зовнішніх економічних ризиків» [44]. На думку Сабецької Т.І., «формування

організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки є суто індивідуальним для кожного суб'єкта господарської діяльності, а отже, потребує врахування його специфічних особливостей та стратегічної орієнтації» [34]. Ефективна система економічної безпеки підприємства передбачає дотримання певних принципів, які узагальнено на рис. 1.3.

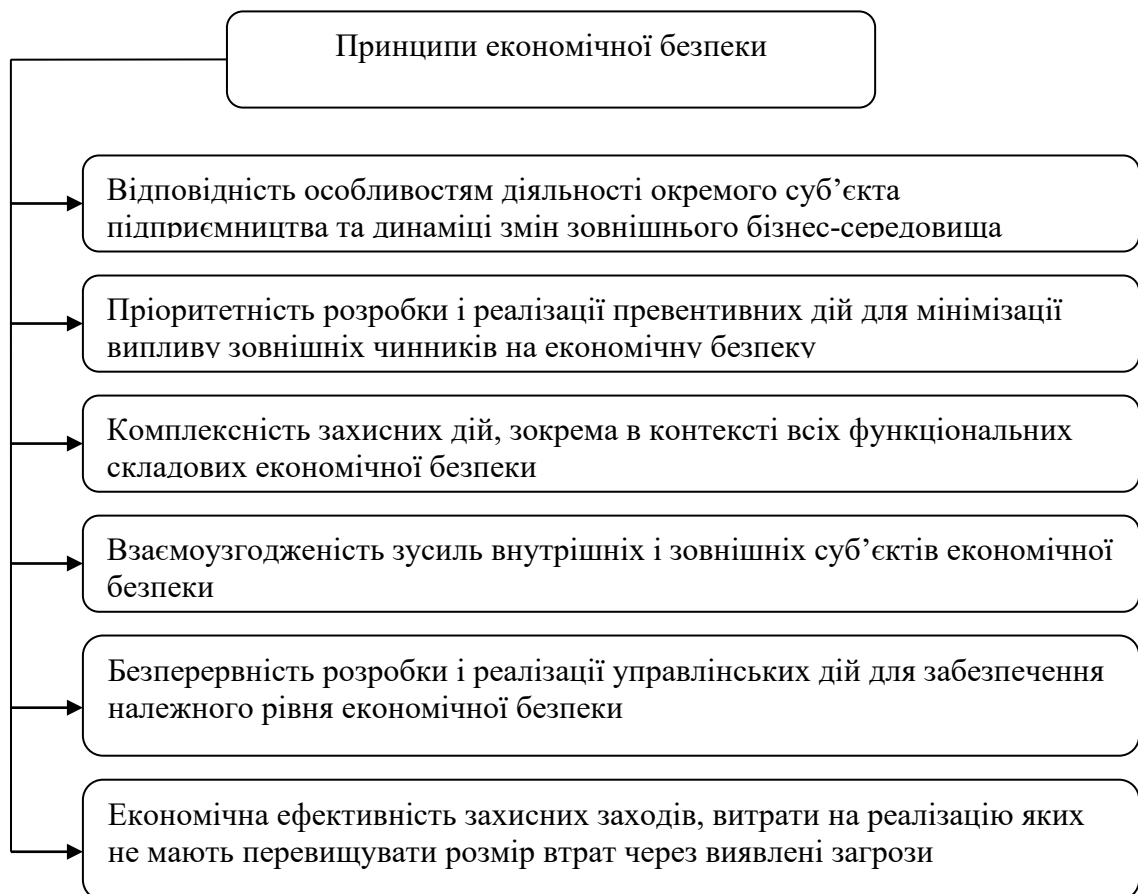

Рис. 1.3. Принципи ефективної системи економічної безпеки підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [50, 29, 48]

Таким чином, в сучасних кризових умовах воєнного часу суб'єкти підприємництва знаходяться під впливом зовнішніх ризиків та загроз, що перешкоджають формуванню належного рівня їх економічної безпеки. Наразі більшість підприємств намагаються зменшити негативний вплив чинників та

знаходити можливості в сучасному бізнес-середовищі і вигляді додаткового доходу, що дасть можливість підвищити рівень фінансової стійкості та платоспроможності. Фахівці приділяють достатньо уваги процесу формування економічної безпеки підприємства, виокремлюючи функції, ключові завдання та принципи формування. Формування економічної безпеки підприємства передбачає сукупність конкретних дій на оперативному, тактичному та стратегічному рівні для виявлення загроз і викликів, захист від їх впливу, пошуку можливостей для функціонування та розвитку бізнесу.

1.2. Функціональні складові економічної безпеки суб'єктів підприємництва

Реалізація заходів, які забезпечують належний рівень економічної безпеки суб'єкта підприємництва, передбачає системний характер, тобто врахування одних чинників з одночасним легковажним ставленням до впливу інших негативно впливає на результат функціонування системи економічної безпеки. Також слід відзначити, що економічна безпека має багато складових, тому приділена увага одному виду безпеки так чи інакше впливає на іншу складову і цей вплив може бути як негативним, так і позитивним. Отже, функціонування системи економічної безпеки здійснюється у взаємозв'язку всіх її елементів.

На думку Ткачук Г.О., «структура об'єктів економічної безпеки підприємства має змінний характер, постійно вдосконалюється та охоплює широкий діапазон функціональних складників» [40]. Фахівці Оніщенко М.Л., Дутченко О.О. та Шпіцглюз С.О. акцентують, що «складові економічної безпеки є досить різноманітними. Це у свою чергу зумовлює різноманітність ризиків і загроз, тому моніторинг ризиків є необхідною передумовою нормального функціонування підприємств» [22].

Фахівці наголошують на взаємоузгодженості всіх складових системи економічної безпеки, що на думку Шинкар С.М., «визначає необхідність концентрації зусиль, як внутрішніх, так і зовнішніх, суб'єктів безпеки для досягнення мети, тобто формування безпечних умов сталого розвитку підприємства» [48]. Ткачук Г.О. зауважує, що сукупність «складників економічної безпеки дає змогу отримувати інформацію за всіма суттєвими ризикоутворюючими процесами в діяльності підприємства та водночас мати дані про стан базових елементів імовірних загроз» [40]. Складові економічної безпеки суб'єкта підприємництва узагальнено на рис. 1.4.

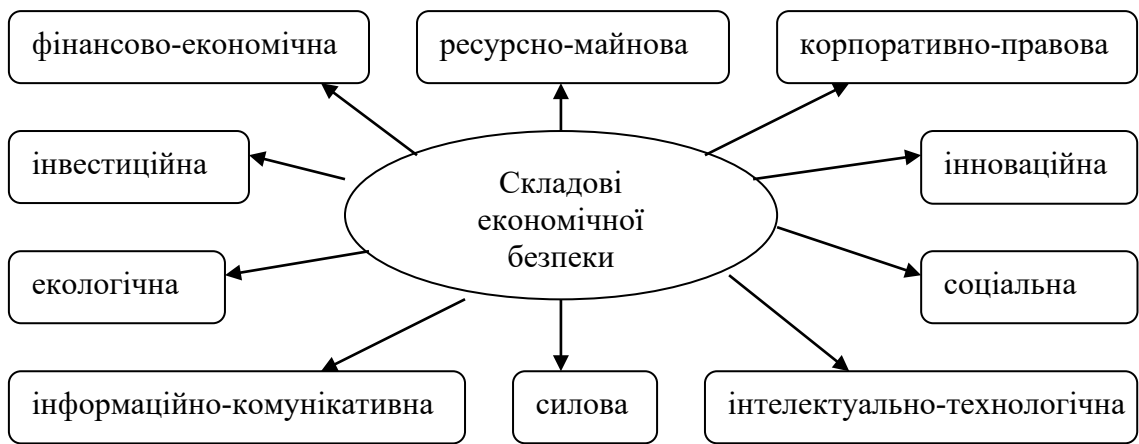

Рис. 1.4. Складові економічної безпеки суб'єкта підприємництва
Джерело: побудовано автором на основі [40]

Функціонування кожної складової передбачає реакцію на окремий вид загроз та викликів. Зокрема:

- фінансова - економічна складова формує відповідний рівень фінансової стійкості суб'єкта підприємництва;
- ресурсно-майнова складова забезпечує якість ресурсного потенціалу суб'єкта підприємництва;
- корпоративно - правова складова відповідає корпоративним інтересам суб'єкта підприємництва;

- інвестиційна та інноваційна складові передбачають захист від загроз інвестиційній та інноваційній політиці підприємства;
- екологічна та соціальна складові мають на меті захист від екологічних та соціально-культурних загроз;
- інформаційно-комунікативна складова передбачає нерозголошення комерційної таємниці та формування ефективних комерційних комунікацій;
- силова складова забезпечує фізичний захист працівників підприємства від загроз їх життю та здоров'ю;
- інтелектуально-технологічна складова формує високоінтелектуальне та якісне технологічне забезпечення бізнес-процесів.

Підтримуємо думку Коптевої Г.М., яка пропонує «планування окремої служби безпеки з наймом співробітників, залучення стороннього охоронного агентства для забезпечення зовнішньої безпеки і делегування частини функцій з безпеки менеджерам» [11]. Зокрема, фахівчиня наголошує, що фінансову складову можуть забезпечувати фахівці фінансового та бухгалтерського відділу, кадрову складову – фахівці відділу кадрів, інформаційну складову – фахівці бухгалтерії та аналітичного відділу, майнову складову – фахівці адміністративно-господарської частини, правову складову – фахівці юридичного відділу, техніко-технологічну складову – фахівці технічного та виробничого відділу тощо. Дії зазначених фахівців доцільно узгоджувати для отримання синергетичного ефекту в процесі формування системи економічної безпеки підприємства.

Взаємозв'язок зазначених складових є основою побудови та функціонування ефективної системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва, проте особливості діяльності зумовлюють наявність лише окремих видів безпеки, водночас в сучасних кризових умовах суб'єктам підприємництва досить складно забезпечувати всі види складових. Вчені наголошують на проблемних аспектах організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва. Думки вчених щодо перешкод безпеці суб'єктів підприємництва узагальнено на рис. 1.5.

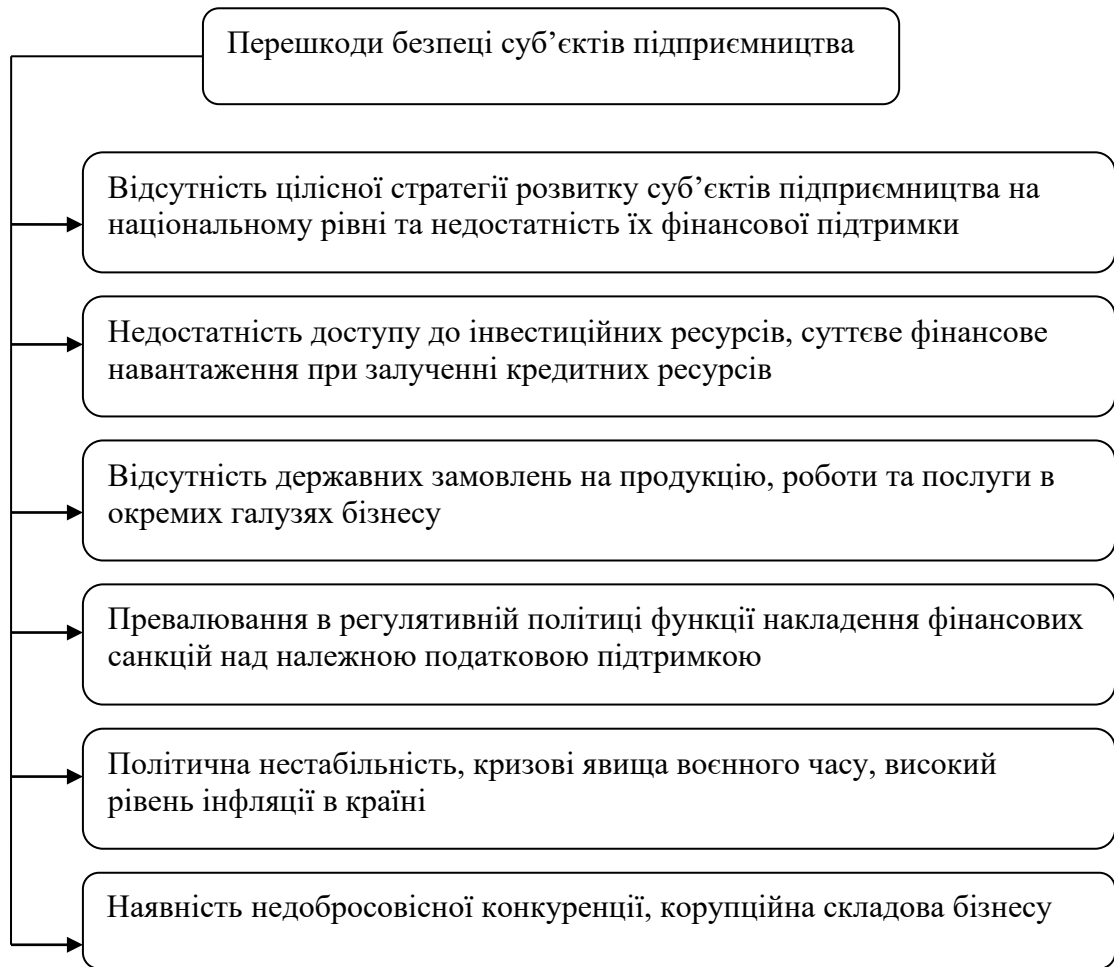

Рис. 1.5. Проблемні аспекти організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Таким чином, економічна безпека має багато складових, тому приділена увага одному виду безпеки так чи інакше впливає на іншу складову і цей вплив може бути як негативним, так і позитивним. Взаємозв'язок зазначених складових є основою побудови та функціонування ефективної системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва, проте особливості діяльності зумовлюють наявність лише окремих видів безпеки, водночас в сучасних кризових умовах суб'єктам підприємництва досить складно забезпечувати всі види складових. Вчені наголошують на

проблемних аспектах організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва.

1.3. Нормативне регулювання організаційних аспектів системи економічної безпеки підприємства

Нормативне регулювання бізнес-процесів в контексті забезпечення належного рівня економічної безпеки здійснюється на двох рівнях – на рівні держави та рівні підприємства. Нормативні акти державного значення є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом підприємництва, водночас, кожен суб'єкт підприємництва має певні особливості діяльності та наявні ресурсні можливості, що має бути враховано при побудові та функціонуванні системи економічної безпеки на підприємстві за допомогою локальних нормативних актів. На думку вчених, нормативне регулювання на рівні підприємства «створює умови для злагодженої і планомірної роботи служби безпеки, одержання своєчасної і якісної економічної інформації, потрібної для забезпечення економічної безпеки на підприємстві» [11].

Уособленням функціонування системи економічної безпеки на підприємстві є служба чи відділ з набором фахівців певного фаху та з необхідними навичками, що забезпечить підтримання фінансової стійкості та ділової активності підприємства в бізнес-середовищі на конкурентоспроможному рівні. Фахівчиня Коптева Г.М. акцентує, що «з правового погляду, служба безпеки підприємства створюється наказом керівника підприємства і йому безпосередньо підпорядковується» [11].

В таблиці 1.1 узагальнено нормативні акти на державному та локальному рівнях, що регламентують організацію системи економічної безпеки підприємства. Кожен нормативний акт регламентує окремі питання, які в сукупності дають можливість формування ефективної системи

економічної безпеки окремого суб'єкта підприємництва як суб'єкта формування національної безпеки країни.

Таблиця 1.1

Нормативні акти, що регламентують організацію системи економічної безпеки підприємства

Нормативний акт	Суть регламентації
На державному рівні	
Господарський кодекс України	Регламентує питання провадження підприємництва з метою підвищення ділової активності та конкурентоспроможності в контексті розвитку суб'єктів підприємництва, їх гармонізації з соціальною відповідальністю та інтеграцією в економічну систему країни.
Закон України «Про національну безпеку України» Закон України «Про Службу безпеки України»	Визначають повноваження державних органів в контексті протидії протиправних дій окремих суб'єктів підприємництва для забезпечення економічної безпеки на національному рівні
Податковий кодекс України	Регламентує питання оподаткування бізнес-процесів всіх суб'єктів підприємництва та повноваження контролюючих органів щодо забезпечення фінансової складової національної безпеки країни
Положення про Державну фіскальну службу України	Забезпечує реалізацію державної податкової політики органом виконавчої влади для забезпечення національної безпеки країни
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»	Регламентує організаційні аспекти формування інформаційної складової економічної безпеки суб'єктів підприємництва
На локальному рівні	
Внутрішні Положення про службу (відділ) економічної безпеки на підприємстві	Розробляється на рівні окремого суб'єкта підприємництва для регламентації організаційних засад забезпечення належного рівня його економічної безпеки.
Посадові інструкції фахівців служби (відділу) економічної безпеки на підприємстві	Регламентує функціональні завдання для фахівців служби (відділ) економічної безпеки на підприємстві

Таким чином, нормативне регулювання бізнес-процесів в контексті забезпечення належного рівня економічної безпеки здійснюється на двох рівнях – на рівні держави та рівні підприємства. Нормативні акти державного значення є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом підприємництва, водночас, кожен суб'єкт підприємництва має певні особливості діяльності та

наявні ресурсні можливості, що має бути враховано при побудові та функціонуванні системи економічної безпеки на підприємстві за допомогою локальних нормативних актів. Кожен нормативний акт регламентує окремі питання, які в сукупності дають можливість формування ефективної системи економічної безпеки окремого суб'єкта підприємництва як суб'єкта формування національної безпеки країни.

Висновки до розділу 1.

1. В сучасних кризових умовах воєнного часу суб'єкти підприємництва знаходяться під впливом зовнішніх ризиків та загроз, що перешкоджають формуванню належного рівня їх економічної безпеки. Наразі більшість підприємств намагаються зменшити негативний вплив чинників та знаходити можливості в сучасному бізнес-середовищі і вигляді додаткового доходу, що дасть можливість підвищити рівень фінансової стійкості та платоспроможності. Фахівці приділяють достатньо уваги процесу формування економічної безпеки підприємства, виокремлюючи функції, ключові завдання та принципи формування. Формування економічної безпеки підприємства передбачає сукупність конкретних дій на оперативному, тактичному та стратегічному рівні для виявлення загроз і викликів, захист від їх впливу, пошуку можливостей для функціонування та розвитку бізнесу.

2. Реалізація заходів, які забезпечують належний рівень економічної безпеки суб'єкта підприємництва, передбачає системний характер, тобто врахування одних чинників з одночасним легковажним ставленням до впливу інших негативно впливає на результат функціонування системи економічної безпеки. Також слід відзначити, що економічна безпека має багато складових, тому приділена увага одному виду безпеки так чи інакше впливає на іншу складову і цей вплив може бути як негативним, так і

позитивним. Отже, функціонування системи економічної безпеки здійснюється у взаємозв'язку всіх її елементів.

3. Функціонування кожної складової передбачає реакцію на окремий вид загроз та викликів. Взаємозв'язок зазначених складових є основою побудови та функціонування ефективної системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва, проте особливості діяльності зумовлюють наявність лише окремих видів безпеки, водночас в сучасних кризових умовах суб'єктам підприємництва досить складно забезпечувати всі види складових. Вчені наголошують на проблемних аспектах організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва.

4. Нормативне регулювання бізнес-процесів в контексті забезпечення належного рівня економічної безпеки здійснюється на двох рівнях – на рівні держави та рівні підприємства. Нормативні акти державного значення є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом підприємництва, водночас, кожен суб'єкт підприємництва має певні особливості діяльності та наявні ресурсні можливості, що має бути враховано при побудові та функціонуванні системи економічної безпеки на підприємстві за допомогою локальних нормативних актів. Кожен нормативний акт регламентує окремі питання, які в сукупності дають можливість формування ефективної системи економічної безпеки окремого суб'єкта підприємництва як суб'єкта формування національної безпеки країни.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналіз показників ефективності діяльності СФГ «Орхідея»

Досліджуване селянське фермерське господарство «Орхідея» зареєстровано в селі Чаплинка Петриківського району Дніпропетровської області в 1999 році. Директором підприємства є Лісняк Анатолій Іванович. Підприємство здійснює наступні види діяльності:

- вирощування зернових, бобових та олійних культур;
- гуртова торгівля зерном;
- роздрібна торгівля поза магазинами.

Джерелом доходів СФГ «Орхідея» є виробництво і реалізація продукції рослинництва. Розподіл доходів здійснюється відповідно до інтересів членів фермерського господарства. Досліджуване підприємство орендує земельні паї у населення, на яких вирощує сільськогосподарські культури. До виробничого процесу залучається наявна та орендована сільськогосподарська техніка. На підприємстві працевлаштовані необхідні фахівці на загальних підставах відповідно до трудового законодавства, також залучаються сезонні працівники у весняно-літній період. Всі працівники є застрахованими шляхом сплати Єдиного соціального внеску.

Для провадження діяльності підприємство має поточний рахунок в банку. СФГ «Орхідея» самостійно розпоряджається грошовими коштами, сплачує необхідні податки в повному обсязі. За необхідності підприємство може використовувати кредитні ресурси для провадження виробничої діяльності. В Державній фіскальній службі підприємство зареєстровано як платник єдиного податку 4 групи з огляду на дотримання критеріїв щодо виробництва сільськогосподарської продукції та її реалізації в розмірі не нижче 75% загальної виручки.

Для дослідження організаційних аспектів системи економічної безпеки прикладного характеру доцільно проаналізувати показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея» з точки зору його фінансової стійкості та ділової активності. Показники фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Показники фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея», тис.грн.

Види майна і капіталу	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
Майно - усього	7116	7340	7563	8300	9240	129,85
Необоротні активи	2590	2290	2171	2473	3206	123,78
Основні засоби	2538	2221	2149	2419	3142	123,78
Нематеріальні активи	52	69	22	54	64	123,78
Оборотні активи	4526	5050	5392	5827	6034	133,32
Запаси	1041	1262	1402	1736	1901	182,59
Поточна дебіторська заборгованість	2715	3030	3235	3484	3608	132,87
Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	769	757	755	606	525	68,23
Капітал- усього	7116	7340	7563	8300	9240	129,85
Власний капітал	2704	2789	2874	3154	3511	129,85
Зареєстрований (пайовий) капітал	676	676	676	676	676	100,00
Зобов'язання і забезпечення	4412	4551	4689	5146	5729	129,85
Поточні зобов'язання	4412	4551	4689	5146	5729	129,85
Поточна кредиторська заборгованість	4412	4551	4689	5146	5729	129,85

Як бачимо з даних таблиці 2.1, розмір майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. збільшився на 29,85%. Ця зміна зумовлена рівномірним підвищенням як вартості необоротних активів на 23,78%, так і розміру оборотних активів на 33,32%. З огляду на важливість технічного забезпечення аграрного виробництва важливим є показник питомої ваги

необоротних активів в структурі майна аграрного підприємства, що наведено на рис. 2.1.

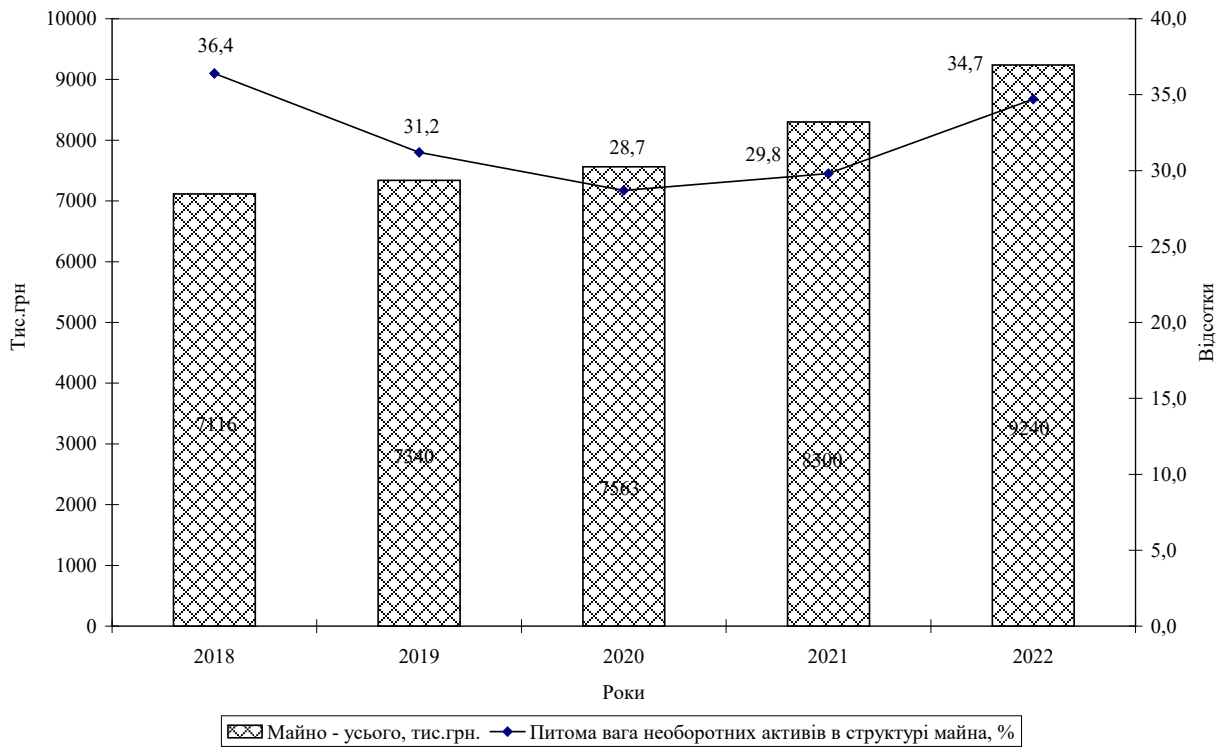

Рис. 2.1. Діаграма зміни питомої ваги необоротних активів в структурі майна СФГ «Орхідея»

Отже, питома вага питомої ваги необоротних активів в структурі майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. коливається в межах 28,7% - 36,4%. Діаграма показника питомої ваги показує зменшення значення досліджуваного показника в 2020 році, проте за період 2021-2022рр спостерігаємо підвищення цього показника. Відзначимо, що зростання вагового показника поряд із зміною розміру майна, є позитивним аспектом, адже свідчить про підвищення рівня технічного забезпечення виробничих процесів в досліджуваному підприємстві.

Зміна розміру оборотних активів СФГ «Орхідея» на 33,32% зумовлена підвищенням вартості запасів майже в 2 рази, збільшенням поточної дебіторської заборгованості на 32,87% та зменшенням грошових коштів на

31,77%. Отже, частина запасів не була використана в звітному році внаслідок скорочення обсягів виробництва в воєнний час, що зумовило зменшення грошових надходжень. Дослідимо показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. за допомогою таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Показники ефективності діяльності СФГ «Орхідея», тис.грн.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відношення у % 2022 р. до 2018 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2987	3089	3679	5800	2480	83,03
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2248	2596	3045	4865	2145	95,42
Інші операційні витрати	201	106	287	498	179	89,05
Валовий прибуток (збиток)	538	387	347	437	156	29,00
Фінансовий результат до оподаткування	538,0	387,0	347,0	437,0	156,0	29,00
Чистий прибуток (збиток)	538,0	387,0	347,0	437,0	156,0	29,00

Як бачимо з даних таблиці 2.2, сума чистого доходу за аналізований період зменшилась на 17%, причому бачимо рівномірне підвищення його розміру протягом 2018-2021рр., тоді як в 2022 році спостерігається суттєве зниження. Це пояснюється початком воєнних дій в країні, що змусило власників скоротити обсяги виробництва, попередні висновки щодо залишків запасів, які були не використані, це скорочення виробництва підтверджують. Зниження собівартості реалізованої продукції є несуттєвим, що зумовило суттєве зниження суми чистого доходу майже в 3 рази. Аналітичне вирівнювання показника чистого прибутку в СФГ «Орхідея» наведено на рис. 2.2.

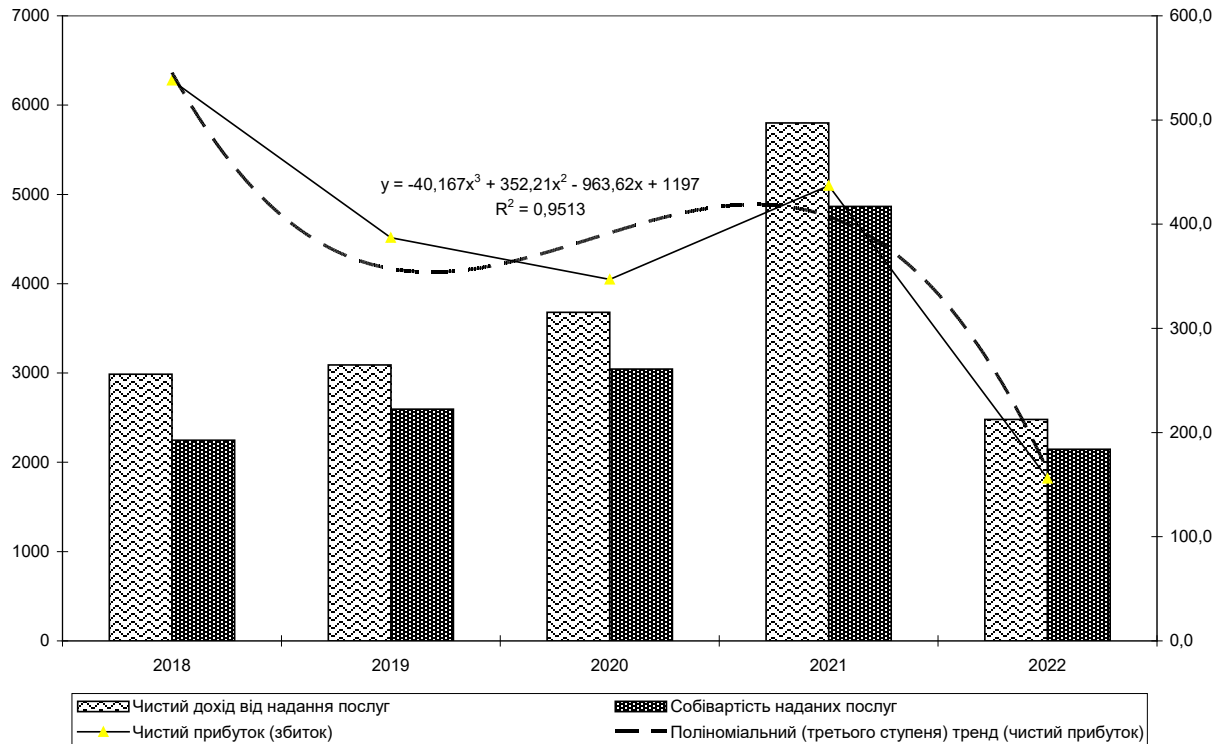

Рис. 2.2. Аналітичне вирівнювання показника прибутковості СФГ «Орхідея»

Для аналітичного вирівнювання було обрано поліноміальний (третього ступеня) тренд, оскільки саме для цього виду тренду коефіцієнт детермінації є наближеним до 1 (в порівнянні з лінійним та параболічним трендом з коефіцієнтом апроксимації близько 0,65). Отже, згідно з наведеним рівнянням тренду щорічна зміна суми чистого прибутку в СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. складає 963,62 тис. грн.

Показники прибутковості суттєво впливають на показники ліквідності та платоспроможності СФГ «Орхідея». Розмір отриманої виручки є основою для можливості підприємства своєчасно розрахуватись з контрагентами за рахунок своїх власних ресурсів, без залучення кредитних коштів. Динаміка показників ліквідності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 р. узагальнена на рис. 2.3.

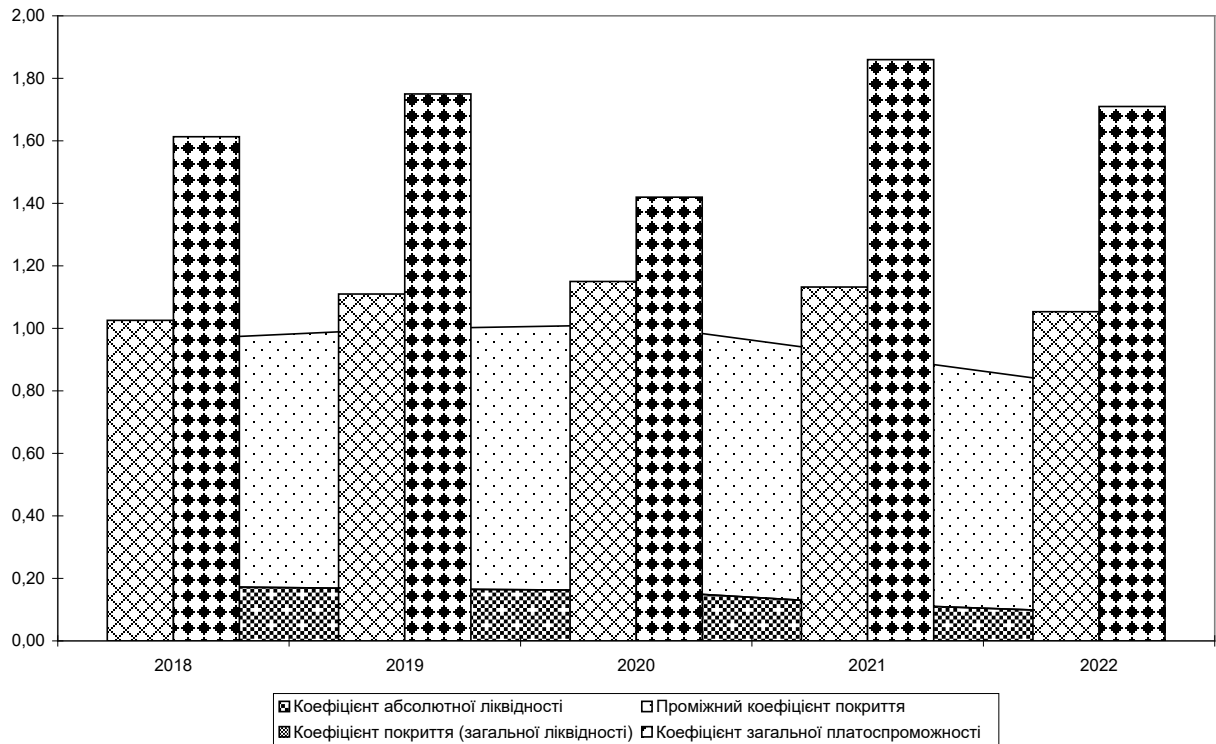

Рис. 2.3. Діаграма зміни показників ліквідності СФГ «Орхідея»

Як бачимо з діаграми, показники ліквідності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022рр. мають несуттєві коливання. Порівняємо значення показників ліквідності СФГ «Орхідея» з нормативними значеннями платоспроможності суб'єкта підприємництва. Коефіцієнт абсолютної ліквідності має нормативне значення – більше 0,2, отже, бачимо наближене значення цього показника в СФГ «Орхідея» в період 2018-2019рр, проте спостерігаємо зниження цього показника до рівня 0,09 в 2022 році. Проміжний коефіцієнт ліквідності є вищим за нормативне значення 0,7 протягом періоду 2018-2022рр, що означає спроможність підприємства погасити свої зобов'язання в критичний момент діяльності.

Таким чином, досліджуване селянське фермерське господарство «Орхідея» здійснює діяльність з вирощування та реалізації продукції рослинництва. В Державній фіскальній службі підприємство зареєстровано як платник єдиного податку 4 групи. Розмір майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. збільшився на 29,85%. Ця зміна зумовлена рівномірним

підвищенням як вартості необоротних активів на 23,78%, так і розміру оборотних активів на 33,32%. Сума чистого доходу за аналізований період зменшилась на 17%. Зниження собівартості реалізованої продукції є несуттєвим, що зумовило суттєве зниження суми чистого доходу майже в 3 рази. Показники ліквідності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022рр. мають несуттєві коливання. Вцілому СФГ «Орхідея» спроможне своєчасно розрахуватись з контрагентами за рахунок своїх власних ресурсів, без залучення кредитних коштів.

2.2. Аналіз складових економічної безпеки СФГ «Орхідея»

Економічна безпека має багато складових, функціонування кожної складової передбачає реакцію на окремий вид загроз та викликів, взаємозв'язок між ними є основою побудови та функціонування ефективної системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва. Проаналізуємо значення окремих складових економічної безпеки в СФГ «Орхідея» в 2022 році та порівняємо їх фактичні дані з нормативними:

1. Фінансова складова.

1.1. $\pm E_c$ - сума власних оборотних ресурсів для покриття витрат,

BK - сума власного капіталу;

A_1 - вартість необоротних активів;

Z - вартість виробничих запасів.

$$E_c = BK - A_1 \quad (2.1)$$

$$\pm E_c = E_e - Z \quad (2.2)$$

$$E_c = 3511 - 3206 = 305$$

$$\pm E_c = 305 - 1901 = -1596$$

1.2. $\pm E_r$ - сума власного та залученого ресурсу,

K - короткострокові кредити банку.

$$\pm E_T = (E_c + K) - Z \quad (2.3)$$

$$\pm E_T = (-1596 + 0) - 1901 = -3497$$

1.3. $\pm E_n$ - сума власних оборотних коштів та кредитів банку,

K - короткострокові кредити банку,

K_T - довгострокові кредити банку.

$$\pm E_n = (E_c + K + K_T) - Z \quad (2.4)$$

$$\pm E_n = (-1596 + 0 + 0) - 1901 = -3497$$

Відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник фінансової складової має критичне значення. Для графічної візуалізації критичне значення приймаємо умовно за 1.

2. Кадрова складова.

K_{II} - коефіцієнт плинності кадрового складу;

$Ч_3$ - кількість працівників, звільнених за аналізований період;

$Ч$ - загальна кількість працівників суб'єкта підприємництва.

$$K_{II} = \frac{\sum Ч_3}{Ч}, \quad (2.5)$$

$K_{II} = \frac{1}{9} = 0,01$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований

показник має задовільне значення (приймаємо умовно за 3).

K_6 - коефіцієнт фізичного старіння кадрового складу;

де $Ч_6$ - кількість працівників віком понад 60 років;

$Ч$ - загальна кількість працівників суб'єкта підприємництва.

$$K_6 = \frac{Ч_6}{Ч}, \quad (2.6)$$

$K_6 = \frac{1}{9} = 0,01$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований

показник має задовільне значення (приймаємо умовно за 3).

Φ_0 - показник фондоозброєності кадрового складу;

$OЗ$ - вартість наявних основних засобів;

$Ч$ - загальна кількість працівників суб'єкта підприємництва.

$$\Phi_o = \frac{OЗ}{Ч} \quad (2.7)$$

$$\Phi_o = \frac{OЗ}{Ч} = 3142 / 9 = 349,11 \quad - \text{відповідно до методичних рекомендацій}$$

розрахований показник має задовільне значення (приймаємо умовно за 3).

$\Phi_{но}$ - коефіцієнт фондоозброєності кадрового складу основними фондами невиробничого призначення;

$OЗ$ - вартість наявних основних засобів невиробничого призначення;

$Ч$ - загальна кількість працівників суб'єкта підприємництва.

$$\Phi_{но} = \frac{OЗ_{нев}}{Ч} \quad (2.8)$$

$$\Phi_{но} = \frac{OЗ}{Ч} = 0 / 9 = 0 \quad - \text{відповідно до методичних рекомендацій}$$

розрахований показник має критичне значення (приймаємо умовно за 1).

$$K_{кб} = 0,25 \times K_n + 0,2 \times K_6 + 0,35 \times \Phi_o + 0,2 \times \Phi_{но} \quad (2.9)$$

$$K_{кб} = 0,25 \times 3 + 0,2 \times 3 + 0,35 \times 3 + 0,2 \times 1 = 2,61$$

3. Інформаційно – комунікативна складова.

K_n - повнота обсягу інформаційного забезпечення;

$K_з$ - обсяг інформаційного забезпечення, яке є в розпорядження керівництва суб'єкта підприємництва;

$K_{зр}$ - обсяг інформаційного забезпечення, що є необхідним для обґрунтування управлінських рішень.

$$K_{п} = \frac{K_з}{K_{зр}} \quad (2.10)$$

$$K_{п} = \frac{K_з}{K_{зр}} = \frac{80\%}{100\%} = 0,8$$

K_c - коефіцієнт незалежного інформаційного забезпечення;

$K_{нс}$ - кількість незалежних підтверджень доцільності розроблених і реалізованих управлінських рішень;

K_{ncp} - загальна кількість незалежних підтверджень щодо інформаційного забезпечення.

$$K_c = \frac{K_{nc}}{K_{ncp}} \quad (2.11)$$

$$K_c = \frac{K_{nc}}{K_{ncp}} = \frac{80\%}{100\%} = 0,8$$

K_T - коефіцієнт підтвердження точності інформаційного забезпечення;

K_p - обсяг релевантного інформаційного забезпечення;

K_3 - обсяг інформаційного забезпечення, яке є в розпорядження керівництва суб'єкта підприємництва.

$$K_T = \frac{K_p}{K_3} \quad (2.12)$$

$$K_T = \frac{K_p}{K_3} = \frac{60\%}{80\%} = 0,75$$

$$K_{i6} = K_n \times K_c \times K_T \quad (2.13)$$

$K_{i6} = 0,8 \times 0,8 \times 0,75 = 0,48$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має середнє значення (приймаємо умовно за 2).

4. Інтелектуально – технологічна складова.

K_{kv} - кваліфікація фахівців підприємства;

$\sum_{i=1}^n O$ - кількість фахівців підприємства з вищою освітою;

$Ч$ - загальна кількість працівників підприємства.

$$K_{kv} = \frac{\sum_{i=1}^n O}{Ч}, \quad (2.14)$$

$K_{kv} = \frac{7}{9} = 0,77$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має задовільне значення (приймаємо умовно за 4).

K_{i0} - інтелектуальноозброєність підприємства;

$K_{i0} = 1$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має низьке значення (приймаємо умовно за 1).

K_d - показник доходності інтелектуальної власності підприємства.

$K_d = 0$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має критичне значення (приймаємо умовно за 0).

$$K_{it} = 0,5 \times K_{кв} + 0,25 \times K_{io} + 0,25 \times K_d \quad (2.15)$$

$$K_{it} = 0,5 \times 4 + 0,25 \times 1 + 0,25 \times 0 = 2,0$$

5. Силова складова.

$K_{в.ох.}$ - відношення витрат на охорону підприємства до загальної суми витрат;

$K_{в.ох.} = 81 / 2978 = 0,28$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має абсолютне значення (приймаємо умовно за 3).

$K_{сб}$ - коефіцієнт забезпеченості працівників суб'єкта підприємництва службою охорони;

$K_{сб} = 1$ - відповідно до методичних рекомендацій розрахований показник має абсолютне значення (приймаємо умовно за 3).

$$K_c = 0,5 \times K_{в.ох.} + 0,5 \times K_{сб} \quad (2.16)$$

$$K_c = 0,5 \times 3 + 0,5 \times 3 = 3$$

Розраховані показники складових економічної безпеки СФГ «Орхідея» в 2022 році та їх порівняння з нормативним значенням наведено на рис. 2.4. Як бачимо, до фінансової складової методичними рекомендаціями передбачено максимальне абсолютне значення 5. Розраховані показники ліквідності свідчать про спроможність підприємства погашати свою заборгованість власними ресурсами, проте цього замало для фінансової стабільності підприємства. Отже, суттєве відхилення фінансової складової від максимально можливого значення зумовлює пошук напрямів оптимізації фінансових ресурсів та показників фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея» в процесі управління його економічною безпекою. Інші складові економічної безпеки також мають відхилення від максимально можливого значення, відхилення коливаються в межах від 34-35% - для інформаційно-

комунікативної та кадрової складових до 50% - для інтелектуально-технологічної складової.

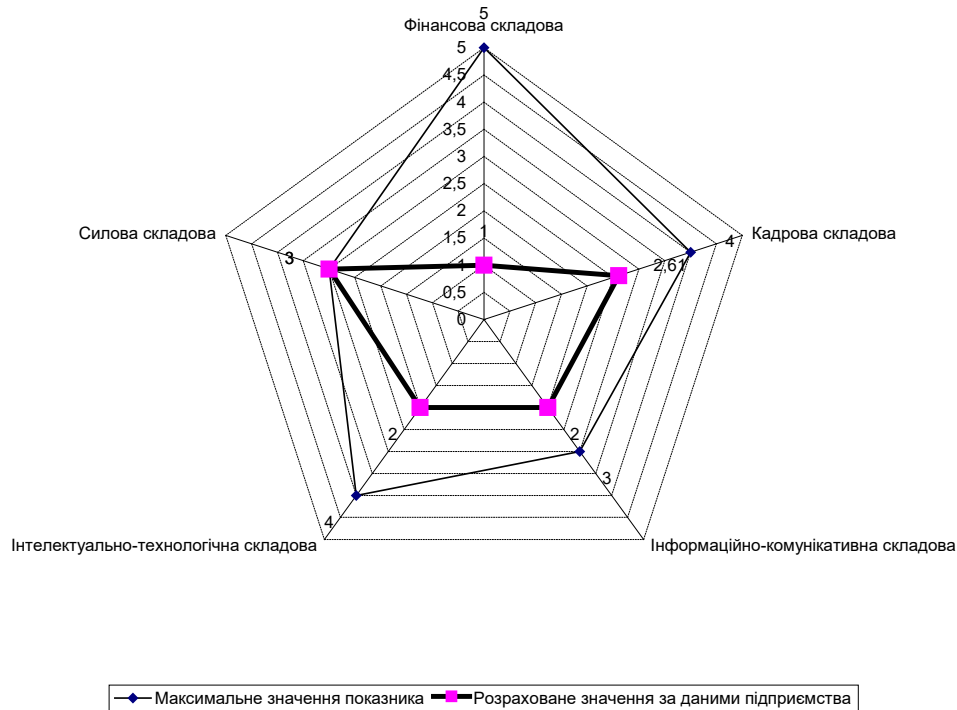

Рис. 2.4. Розраховані показники складових економічної безпеки СФГ «Орхідея»

Таким чином, розраховані показники ліквідності свідчать про спроможність підприємства погашати свою заборгованість власними ресурсами, проте цього замало для фінансової стабільності підприємства. Отже, суттєве відхилення фінансової складової від максимально можливого значення зумовлює пошук напрямів оптимізації фінансових ресурсів та показників фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея» в процесі управління його економічною безпекою. Інші складові економічної безпеки також мають відхилення від максимально можливого значення, відхилення коливаються в межах від 34-35% - для інформаційно-комунікативної та кадрової складових до 50% - для інтелектуально-технологічної складової.

2.3. Інформаційне забезпечення організації економічної безпеки СФГ «Орхідея»

Для потреб формування належного рівня економічної безпеки в СФГ «Орхідея» створено інформаційне забезпечення завдяки бухгалтеру. Інформацію для аналізу складових економічної безпеки СФГ «Орхідея» отримано з облікових даних. Облік ведеться в автоматизованому режимі в програмі Excel. В цій програмі формуються оборотно-сальдові відомості по рахунках обліку необоротних та оборотних активів, дебіторської та кредиторської заборгованості, капіталу та інших бізнес-процесів. Первинні документи на місцях здійснення господарської операції в більшості випадків складаються в ручному режимі, дані з яких бухгалтер переносить до автоматизованої програми. Узагальнені дані формують показники фінансової, податкової та статистичної звітності.

Для передачі звітності до Державної фіскальної служби використовується програма «FREDO ЗВІТ». СФГ «Орхідея» формує фінансову звітність за спрощеною формою, зокрема Баланс за формою 1-м та Звіт про фінансові результати за формою 2-м. СФГ «Орхідея» є платником єдиного податку 4 групи. В складі податкової звітності СФГ «Орхідея» формує Декларацію єдиного податку. Дані щодо нарахованого доходу працівникам та сплачених з них доходів податків узагальнюються в Об'єднаній звітності з ПДФО, ВЗ та ЄСВ. В складі статистичної звітності до Головного управління статистики Дніпропетровської області СФГ «Орхідея» подає Звіт із праці (місячний та квартальний), Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур (річний), Звіт про використання добрив і пестицидів (річний) та Звіт про реалізацію продукції сільського господарства (річний).

Аналітичні процедури щодо складових економічної безпеки в СФГ «Орхідея» не здійснюються, отже, заходи для підвищення ділової активності та платоспроможності здійснюються завдяки інтуїтивним рішенням

керівництва, заснованих на досвіді та врахуванні актуальних тенденцій бізнесу. Контрольні процедури сфокусовані на збереження наявності цінностей на підприємстві, взаємозвірку розрахунків та забезпечення достовірності показників фінансової звітності.

Таким чином, для потреб формування належного рівня економічної безпеки в СФГ «Орхідея» створено інформаційне забезпечення. Облік ведеться в автоматизованому режимі в програмі Excel. Первинні документи на місцях здійснення господарської операції в більшості випадків складаються в ручному режимі, дані з яких бухгалтер переносить до автоматизованої програми. Узагальнені дані формують показники фінансової, податкової та статистичної звітності. Для передачі звітності до Державної фіскальної служби використовується програма «FREDO ЗВІТ». Аналітичні процедури щодо складових економічної безпеки в СФГ «Орхідея» не здійснюються. Контрольні процедури направлено на збереженні наявності цінностей на підприємстві, взаємозвірці розрахунків та забезпечення достовірності показників фінансової звітності.

Висновки до розділу 2

1. Досліджуване селянське фермерське господарство «Орхідея» зареєстровано в селі Чаплинка Петриківського району Дніпропетровської області в 1999 році та здійснює діяльність з вирощування та реалізації продукції рослинництва. Джерелом доходів СФГ «Орхідея» є виробництво і реалізація продукції рослинництва. Розподіл доходів здійснюється відповідно до інтересів членів фермерського господарства. Досліджуване підприємство орендує земельні паї у населення, на яких вирощує сільськогосподарські культури. До виробничого процесу залучається наявна та орендована сільськогосподарська техніка. На підприємстві працевлаштовані необхідні фахівці на загальних підставах відповідно до

трудового законодавства, також залучаються сезонні працівники у весняно-літній період. В Державній фіскальній службі підприємство зареєстровано як платник єдиного податку 4 групи.

2. Розмір майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. збільшився на 29,85%. Ця зміна зумовлена рівномірним підвищенням як вартості необоротних активів на 23,78%, так і розміру оборотних активів на 33,32%. Питома вага питомої ваги необоротних активів в структурі майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. коливається в межах 28,7% - 36,4%. Зміна розміру оборотних активів СФГ «Орхідея» на 33,32% зумовлена підвищенням вартості запасів майже в 2 рази, збільшенням поточної дебіторської заборгованості на 32,87% та зменшенням грошових коштів на 31,77%. Сума чистого доходу за аналізований період зменшилась на 17%. Зниження собівартості реалізованої продукції є несуттєвим, що зумовило суттєве зниження суми чистого доходу майже в 3 рази. Щорічна зміна суми чистого прибутку в СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. складає 963,62 тис. грн. Показники ліквідності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022рр. мають несуттєві коливання. Вцілому СФГ «Орхідея» спроможне своєчасно розрахуватись з контрагентами за рахунок своїх власних ресурсів, без залучення кредитних коштів.

3. Розраховані показники ліквідності свідчать про спроможність підприємства погашати свою заборгованість власними ресурсами, проте цього замало для фінансової стабільності підприємства. Отже, суттєве відхилення фінансової складової від максимально можливого значення зумовлює пошук напрямів оптимізації фінансових ресурсів та показників фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея» в процесі управління його економічною безпекою. Інші складові економічної безпеки також мають відхилення від максимально можливого значення, відхилення коливаються в межах від 34-35% - для інформаційно-комунікативної та кадрової складових до 50% - для інтелектуально-технологічної складової.

4. Для потреб формування належного рівня економічної безпеки в СФГ «Орхідея» створено інформаційне забезпечення. Облік ведеться в автоматизованому режимі в програмі Excel. Первинні документи на місцях здійснення господарської операції в більшості випадків складаються в ручному режимі, дані з яких бухгалтер переносить до автоматизованої програми. Узагальнені дані формують показники фінансової, податкової та статистичної звітності. Для передачі звітності до Державної фіскальної служби використовується програма «FREDO ЗВІТ». Аналітичні процедури щодо складових економічної безпеки в СФГ «Орхідея» не здійснюються. Контрольні процедури направлено на збереженні наявності цінностей на підприємстві, взаємозвірці розрахунків та забезпечення достовірності показників фінансової звітності.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Методичний інструментарій виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства

Економічна безпека аграрних підприємств знаходиться під впливом сукупності чинників. Підтримуємо думку фахівців Ткаченко Т. П. та Гречко А. В., що «вчасне оцінювання ризиків, загроз та економічної безпеки підприємства в цілому дає можливість вчасно запровадити управлінські рішення щодо забезпечення стабільності функціонування підприємства» [39]. Для виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства важливим є вибір оптимального методичного інструментарію. Вчені наголошують на різноманітних підходах щодо виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства, акцентуючи увагу на доцільності інформаційного моделювання.

Однією з таких інформаційних моделей виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства є SWOT-аналіз. Результатом зазначеного методичного інструменту є демонстрація слабких та сильних сторін внутрішнього середовища бізнесу, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища для економічної безпеки підприємства. Метою SWOT-аналізу є розкриття слабких сторін, оцінку їх впливу для економічної безпеки суб'єкта підприємництва, відстеження їх розширення та поглиблення впливу та розробка практичних рекомендацій для їх усунення. Поєднання сильних сторін внутрішнього середовища з можливостями зовнішнього середовища дозволить зменшити негативний вплив слабких сторін підприємства та загрозі і викликів бізнес-середовища.

В таблиці 3.1 наведено матрицю SWOT-аналізу виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці СФГ «Орхідея».

Матриця SWOT-аналізу виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці СФГ «Орхідея»

Внутрішнє середовище	Сильні сторони (S)	Можливості (O)	Зовнішнє середовище
	Сприятливі кліматичні умови провадження аграрного бізнесу Вигідні логістичні умови для реалізації аграрної продукції Високий рівень мотивації трудових ресурсів Високий рівень кваліфікації менеджерів щодо оптимізації виробничих витрат та фінансових ресурсів Достатній рівень технічного забезпечення	Підтримка українського бізнесу завдяки міжнародним програмам розвитку Підтримка аграрного виробництва шляхом участі в грантовій програмі ДАР Вихід на європейські ринки збуту в контексті Євроінтеграції країни	
	Слабкі сторони (W)	Загрози (T)	
	Сезонні умови виробництва Війна в країні, близькість до місць активних воєнних дій Погіршення платоспроможності Високі відсотки при залученні кредитних ресурсів Низький рівень інноваційного розвитку підприємства Наявність застарілої техніки Низький рівень асортименту продукції	Наявність конкурентів на європейських ринках з високим рівнем якості продукції Відсутність бажання іноземних фермерів сприяти входженню на свої ринки українських товаровиробників Чутливість до негативних кліматичних умов	

SWOT - аналіз як методичний інструмент виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці дозволяє керівництву СФГ «Орхідея» оптимізувати процес прийняття управлінських рішень в контексті стратегії розвитку суб'єкта підприємництва, укріпити свої позиції на ринку завдяки перевагам над конкурентами, наростити обсяги виробництва шляхом систематичного моніторингу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

Таким чином, економічна безпека аграрних підприємств знаходиться під впливом сукупності чинників. Для виявлення і оцінки рівня загроз

економічній безпеці підприємства важливим є вибір оптимального методичного інструментарію. Однією з таких інформаційних моделей виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства є SWOT-аналіз. Результатом зазначеного методичного інструменту є демонстрація слабких та сильних сторін внутрішнього середовища бізнесу, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища для економічної безпеки підприємства. SWOT - аналіз як методичний інструмент виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці дозволяє керівництву оптимізувати процес прийняття управлінських рішень, укріпити свої позиції на ринку завдяки перевагам над конкурентами, наростити обсяги виробництва шляхом систематичного моніторингу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

3.2. Аналіз множинних дискримінант як інструмент забезпечення економічної безпеки суб'єкта підприємництва

Погіршення фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів підприємництва може призвести до повної втрати можливості покривати свої борги власними ресурсами та навіть банкрутства. Підтримка платоспроможності є одним з основних завдань забезпечення системи економічної безпеки підприємств. Передумовами зниження рівня платоспроможності українських суб'єктів підприємництва є, насамперед, війна в країні і пов'язана з нею економічна криза в світі, конкуренція з європейськими товаровиробниками в процесі Євроінтеграції. Також неплатоспроможність підприємств може бути зумовлена прорахунками та помилками менеджерів щодо тактичних шляхів реалізації стратегії розвитку, низьким рівнем технічного та інноваційного забезпечення, зменшенням обсягів грошових надходжень тощо. Отже, важливим є аналітика даних для своєчасного виявлення загроз погіршення фінансового стану.

Вчені наголошують на доцільності як традиційних, так і економетричних підходів до аналізу як ефективних інструментів виявлення ризиків зниження платоспроможності та запобігання банкрутству. Взагалі фахівці виділяють такі інструменти забезпечення економічної безпеки підприємства як «економіко-математичні, експертні, штучні інтелектуальні системи, оцінки фінансового стану» [42]. Фахівчині Добровольська О.В. та Дуброва Н.П. акцентують увагу на дискримінантному аналізі, наголошуючи, що «завдяки використанню математично-статистичних методів складають функцію та обчислюють інтегральний показник, спираючись на який із необхідною ймовірністю можемо заздалегідь передбачати банкрутство будь-якого суб'єкта господарювання» [3]. Як зазначають фахівці Хринюк О.С. та Бова В.А., в результаті аналізу множинних дискримінант визначається «показник, який відповідно до заданої шкали дає змогу констатувати наявність чи відсутність фінансової стійкості, її порушення, передкризовий стан або ж високу ймовірність банкрутства підприємства» [42].

Вчений Юнацький М.О. зауважує, що окрім економетричних методів, доцільно використовувати також «традиційний підхід до діагностування банкрутства, що полягає у застосуванні стандартних аналітичних прийомів, а саме горизонтального, вертикального, трендового, порівняльного аналізу, аналізу відносних показників» [51]. Проте підтримуємо думку фахівців, що аналіз множинних дискримінант є ефективним інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства, адже, «надання переваги даній методиці пояснюється зокрема відносно високою частотою передбачення, яка складає 86%» [42].

В науковій літературі [3, 42, 51] пропонується чимало економетричних моделей оцінки платоспроможності для запобігання банкрутству авторства як іноземних, так і вітчизняних фахівців. Оцінимо фінансовий потенціал для забезпечення економічної безпеки СФГ «Орхідея». З огляду на наявні дані фінансової звітності було обрано економетричну модель Таффлера-Тішоу. Методика дискримінантного аналізу за моделлю Таффлера-Тішоу полягає в

розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства за наступною формулою:

$$Z = 1,03 \times x_1 + 0,13 \times B + 0,18 \times C + 0,16 \times D \quad (3.1)$$

де:

Z - інтегральний показник фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства;

A - відношення фінансового результату до оподаткування до суми поточних зобов'язань;

B - відношення суми оборотних активів до загальної суми зобов'язань;

C - відношення суми поточних зобов'язань до загальної суми активів;

D - відношення чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг до загальної суми активів.

Пороговими значеннями розрахованого інтегрального показника є наступні:

1) $Z \leq 0,2$ означає велику ймовірність зниження рівня фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства;

2) $Z \equiv 0,25$ означає критичний рівень фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства;

3) $Z \geq 0,3$ означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства.

Розрахунок інтегрального показника за методом Таффлера-Тішоу наведено в таблиці 3.2.

Отже, розраховане значення інтегрального показника СФГ «Орхідея» за моделлю Таффлера-Тішоу означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства. Проте відзначимо, що розраховане значення несуттєво відрізняється від критичного рівня фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства, тому доцільно приділити увагу стратегії економічного розвитку та забезпечення фінансово-економічної безпеки СФГ «Орхідея».

Оцінка фінансової стійкості та фінансового потенціалу СФГ «Орхідея»
за моделлю Таффлера-Тішоу

Показник	Параметр моделі	Значення
Відношення фінансового результату до оподаткування до суми поточних зобов'язань	0,53	0,027
Відношення суми оборотних активів до загальної суми зобов'язань	0,13	1,000
Відношення суми поточних зобов'язань до загальної суми активів	0,18	0,620
Відношення чистого доходу від реалізації продукції, робіт та послуг до загальної суми активів	0,16	0,268
Значення дискримінантної функції Z	$Z \leq 0,2$ означає велику ймовірність зниження рівня фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства	0,299 – означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства
	$Z \equiv 0,25$ означає критичний рівень фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства	
	$Z \geq 0,3$ означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства	

Таким чином, вчені наголошують на доцільності як традиційних, так і економетричних підходів до аналізу як ефективних інструментів виявлення ризиків зниження платоспроможності та запобігання банкрутству. Підтримуємо думку фахівців, що аналіз множинних дискримінант є ефективним інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства. Для оцінки фінансового потенціалу для забезпечення економічної безпеки СФГ «Орхідея» було обрано економетричну модель Таффлера-Тішоу. Методика дискримінантного аналізу за моделлю Таффлера-Тішоу полягає в розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та фінансового

потенціалу підприємства. Розраховане значення інтегрального показника СФГ «Орхідея» за моделлю Таффлера-Тішоу означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства.

3.3. Алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

Система економічної безпеки характеризує здатність суб'єкта підприємництва реалізовувати свою стратегічну мету в актуальних умовах бізнес-середовища шляхом запобігання існуючих загроз і викликів та пошуку потенційних можливостей розвитку. На керівництво підприємства покладається відповідальність та надається самостійність щодо організаційного забезпечення економічної безпеки бізнесу. Важливим є чітка та злагоджена сукупність дій керівництва, які забезпечать реалізацію стратегію розвитку бізнесу.

Фахівець Колісніченко П.Т. наголошує, що забезпечення належного рівня економічної безпеки можливе «за умови чітко та грамотно сформованого організаційно-економічного механізму, який спроможний гарантувати економічну безпеку та вчасно визначити відхилення від запланованих значень та забезпечення державної підтримки» [9]. Вчена Коптева Г.М. відзначає на необхідності розробки організаційного забезпечення як сукупності складових системи економічної безпеки, що «регулюють відносини співробітників у сфері безпеки, визначаються основні напрями діяльності в даній області, формуються органи забезпечення безпеки і механізми контролю і нагляду за їхньою діяльністю» [11].

Пропонуємо для удосконалення організаційного забезпечення економічної безпеки досліджуваного підприємства певну послідовність дій у вигляді алгоритму, наведеному на рис. 3.1. Впровадження наведеного

алгоритму дій для організаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві забезпечує врахування та баланс інтересів всіх учасників бізнес-процесу, пріоритетність стратегічної мети та реалізацію тактичних шляхів для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Рис. 3.1. Алгоритм організаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

Таким чином, система економічної безпеки характеризує здатність суб'єкта підприємництва реалізовувати свою стратегічну мету в актуальних

умовах бізнес-середовища шляхом запобігання існуючих загроз і викликів та пошуку потенційних можливостей розвитку. На керівництво підприємства покладається відповідальність та надається самостійність щодо організаційного забезпечення економічної безпеки бізнесу. Важливим є чітка та злагоджена сукупність дій керівництва, які забезпечать реалізацію стратегію розвитку бізнесу. Впровадження пропонованого алгоритму дій для організаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві забезпечує врахування та баланс інтересів всіх учасників бізнес-процесу, пріоритетність стратегічної мети та реалізацію тактичних шляхів для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Висновки до розділу 3

1. Економічна безпека аграрних підприємств знаходиться під впливом сукупності чинників. Для виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства важливим є вибір оптимального методичного інструментарію. Однією з таких інформаційних моделей виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства є SWOT-аналіз. Результатом зазначеного методичного інструменту є демонстрація слабких та сильних сторін внутрішнього середовища бізнесу, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища для економічної безпеки підприємства. SWOT - аналіз як методичний інструмент виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці дозволяє керівництву оптимізувати процес прийняття управлінських рішень, укріпити свої позиції на ринку завдяки перевагам над конкурентами, наростити обсяги виробництва шляхом систематичного моніторингу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

2. Погіршення фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів підприємництва може призвести до повної втрати можливості покривати свої борги власними ресурсами та навіть банкрутства. Підтримка

платоспроможності є одним з основних завдань забезпечення системи економічної безпеки підприємств. Передумовами зниження рівня платоспроможності українських суб'єктів підприємництва є, насамперед, війна в країні і пов'язана з нею економічна криза в світі, конкуренція з європейськими товаровиробниками в процесі Євроінтеграції. Також неплатоспроможність підприємств може бути зумовлена прорахунками та помилками менеджерів щодо тактичних шляхів реалізації стратегії розвитку, низьким рівнем технічного та інноваційного забезпечення, зменшенням обсягів грошових надходжень тощо. Отже, важливим є аналітика даних для своєчасного виявлення загроз погіршення фінансового стану.

3. Вчені наголошують на доцільності як традиційних, так і економетричних підходів до аналізу як ефективних інструментів виявлення ризиків зниження платоспроможності та запобігання банкрутству. Підтримуємо думку фахівців, що аналіз множинних дискримінант є ефективним інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства. Для оцінки фінансового потенціалу для забезпечення економічної безпеки СФГ «Орхідея» було обрано економетричну модель Таффлера-Тішоу. Методика дискримінантного аналізу за моделлю Таффлера-Тішоу полягає в розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства. Розраховане значення інтегрального показника СФГ «Орхідея» за моделлю Таффлера-Тішоу означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства.

4. Система економічної безпеки характеризує здатність суб'єкта підприємництва реалізовувати свою стратегічну мету в актуальних умовах бізнес-середовища шляхом запобігання існуючих загроз і викликів та пошуку потенційних можливостей розвитку. На керівництво підприємства покладається відповідальність та надається самостійність щодо організаційного забезпечення економічної безпеки бізнесу. Важливим є чітка та злагоджена сукупність дій керівництва, які забезпечать реалізацію

стратегію розвитку бізнесу. Впровадження пропонованого алгоритму дій для організаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві забезпечує врахування та баланс інтересів всіх учасників бізнес-процесу, пріоритетність стратегічної мети та реалізацію тактичних шляхів для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. В сучасних кризових умовах воєнного часу суб'єкти підприємництва знаходяться під впливом зовнішніх ризиків та загроз, що перешкоджають формуванню належного рівня їх економічної безпеки. Наразі більшість підприємств намагаються зменшити негативний вплив чинників та знаходити можливості в сучасному бізнес-середовищі і вигляді додаткового доходу, що дасть можливість підвищити рівень фінансової стійкості та платоспроможності. Фахівці приділяють достатньо уваги процесу формування економічної безпеки підприємства, виокремлюючи функції, ключові завдання та принципи формування. Формування економічної безпеки підприємства передбачає сукупність конкретних дій на оперативному, тактичному та стратегічному рівні для виявлення загроз і викликів, захист від їх впливу, пошуку можливостей для функціонування та розвитку бізнесу.

2. Реалізація заходів, які забезпечують належний рівень економічної безпеки суб'єкта підприємництва, передбачає системний характер, тобто врахування одних чинників з одночасним легковажним ставленням до впливу інших негативно впливає на результат функціонування системи економічної безпеки. Економічна безпека має багато складових, тому приділена увага одному виду безпеки так чи інакше впливає на іншу складову і цей вплив може бути як негативним, так і позитивним. Функціонування кожної складової передбачає реакцію на окремий вид загроз та викликів. Взаємозв'язок зазначених складових є основою побудови та функціонування ефективної системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва, проте особливості діяльності зумовлюють наявність лише окремих видів безпеки, водночас в сучасних кризових умовах суб'єктам підприємництва досить складно забезпечувати всі види складових. Вчені наголошують на проблемних аспектах організаційного забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва.

3. Нормативне регулювання бізнес-процесів в контексті забезпечення належного рівня економічної безпеки здійснюється на двох рівнях – на рівні держави та рівні підприємства. Нормативні акти державного значення є обов'язковими для виконання кожним суб'єктом підприємництва, водночас, кожен суб'єкт підприємництва має певні особливості діяльності та наявні ресурсні можливості, що має бути враховано при побудові та функціонуванні системи економічної безпеки на підприємстві за допомогою локальних нормативних актів. Кожен нормативний акт регламентує окремі питання, які в сукупності дають можливість формування ефективної системи економічної безпеки окремого суб'єкта підприємництва як суб'єкта формування національної безпеки країни.

4. Досліджуване селянське фермерське господарство «Орхідея» здійснює діяльність з вирощування та реалізації продукції рослинництва. В Державній фіскальній службі підприємство зареєстровано як платник єдиного податку 4 групи. Розмір майна СФГ «Орхідея» за період 2018-2022 рр. збільшився на 29,85%. Ця зміна зумовлена рівномірним підвищенням як вартості необоротних активів на 23,78%, так і розміру оборотних активів на 33,32%. Сума чистого доходу за аналізований період зменшилась на 17%. Зниження собівартості реалізованої продукції є несуттєвим, що зумовило суттєве зниження суми чистого доходу майже в 3 рази. Показники ліквідності СФГ «Орхідея» за період 2018-2022рр. мають несуттєві коливання. Вцілому СФГ «Орхідея» спроможне своєчасно розрахуватись з контрагентами за рахунок своїх власних ресурсів, без залучення кредитних коштів.

5. Розраховані показники ліквідності свідчать про спроможність підприємства погашати свою заборгованість власними ресурсами, проте цього замало для фінансової стабільності підприємства. Отже, суттєве відхилення фінансової складової від максимально можливого значення зумовлює пошук напрямів оптимізації фінансових ресурсів та показників фінансово-майнового стану СФГ «Орхідея» в процесі управління його

економічною безпекою. Інші складові економічної безпеки також мають відхилення від максимально можливого значення, відхилення коливаються в межах від 34-35% - для інформаційно-комунікативної та кадрової складових до 50% - для інтелектуально-технологічної складової.

6. Для потреб формування належного рівня економічної безпеки в СФГ «Орхідея» створено інформаційне забезпечення. Облік ведеться в автоматизованому режимі в програмі Excel. Первинні документи на місцях здійснення господарської операції в більшості випадків складаються в ручному режимі, дані з яких бухгалтер переносить до автоматизованої програми. Узагальнені дані формують показники фінансової, податкової та статистичної звітності. Для передачі звітності до Державної фіскальної служби використовується програма «FREDO ЗВІТ». Аналітичні процедури щодо складових економічної безпеки в СФГ «Орхідея» не здійснюються. Контрольні процедури направлено на збереженні наявності цінностей на підприємстві, взаємозвірці розрахунків та забезпечення достовірності показників фінансової звітності.

7. Економічна безпека аграрних підприємств знаходиться під впливом сукупності чинників. Для виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства важливим є вибір оптимального методичного інструментарію. Однією з таких інформаційних моделей виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці підприємства є SWOT-аналіз. Результатом зазначеного методичного інструменту є демонстрація слабких та сильних сторін внутрішнього середовища бізнесу, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища для економічної безпеки підприємства. SWOT - аналіз як методичний інструмент виявлення і оцінки рівня загроз економічній безпеці дозволяє керівництву оптимізувати процес прийняття управлінських рішень, укріпити свої позиції на ринку завдяки перевагам над конкурентами, наростити обсяги виробництва шляхом систематичного моніторингу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

8. Погіршення фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів підприємництва може призвести до повної втрати можливості покривати свої борги власними ресурсами та навіть банкрутства. Підтримка платоспроможності є одним з основних завдань забезпечення системи економічної безпеки підприємств. Підтримуємо думку фахівців, що аналіз множинних дискримінант є ефективним інструментом забезпечення економічної безпеки підприємства. Для оцінки фінансового потенціалу для забезпечення економічної безпеки СФГ «Орхідея» було обрано економетричну модель Таффлера-Тішоу. Методика дискримінантного аналізу за моделлю Таффлера-Тішоу полягає в розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства. Розраховане значення інтегрального показника СФГ «Орхідея» за моделлю Таффлера-Тішоу означає перспективи довгострокового збереження фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства.

9. Система економічної безпеки характеризує здатність суб'єкта підприємництва реалізовувати свою стратегічну мету в актуальних умовах бізнес-середовища шляхом запобігання існуючих загроз і викликів та пошуку потенційних можливостей розвитку. На керівництво підприємства покладається відповідальність та надається самостійність щодо організаційного забезпечення економічної безпеки бізнесу. Важливим є чітка та злагоджена сукупність дій керівництва, які забезпечать реалізацію стратегію розвитку бізнесу. Впровадження пропонованого алгоритму дій для організаційного забезпечення економічної безпеки на підприємстві забезпечує врахування та баланс інтересів всіх учасників бізнес-процесу, пріоритетність стратегічної мети та реалізацію тактичних шляхів для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Гриценко А. С. Стратегічні засади зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Облік і фінанси. 2018. № 2(80). С. 118-124.
3. Добровольська О.В., Дуброва Н.П. MDA-аналіз для оцінювання ймовірності банкрутства підприємства. Проблеми системного підходу в економіці. 2021. № 1(81). С.53-59. URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_81_2021_ukr/9.pdf
4. Довгаль А., Пархоменко Н. Формування системи фінансово-економічної безпеки на підприємстві. Галицький економічний вісник. 2021. № 5 (72). С.78-84. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/72/1019.pdf>
5. Дубинська О. Розробка методичних рекомендацій щодо визначення рівня фінансово-економічної безпеки підприємства на основі розрахунку показників його фінансового стану. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2022. №2. С.109-116. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/40/38>
6. Дячков Д.В., Батура В.Ю., Сокирко І.А. Формування організаційно-економічного механізму управління економічною безпекою підприємства. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка та управління. К.: ВД «Гельветика», 2019. Т. 30 (69). № 5. Ч. 2. С. 31-36.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 31.05.2019 № 226 зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

8. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Наказ Держспоживстандарту України 11.10.2010 № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>
9. Колісніченко П.Т. Організаційно-економічний механізм як інструмент економічної безпеки підприємств малого та середнього бізнесу. Інфраструктура ринку. 2017. Випуск 5. С.95-97. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/5_2017_ukr/20.pdf
10. Копилюк О. І., Тимчишин Ю. В., Музичка О. М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Бізнес Інформ. 2021. №3. С.81–87. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-81-87>
11. Коптєва Г. М. Організаційне забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі. Економічний простір. 2020. № 157. С. 48-54. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/157-9>
12. Коптєва Г.М. Економічна безпека як критерій оцінки бізнес-процесів підприємства. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. Випуск 2 (113). С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-2-23>
13. Коптєва Г.М. Класифікація підходів до оцінки економічної безпеки підприємства. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2020. №2 (25). С.221-229. URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.25-32>.
14. Коробцова Д. В. Фінансово-економічна безпека підприємства і принципи її забезпечення. Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. 2022. С.180-184. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/76083227-b417-4b30-bd43-08096fdcdf37/content>
15. Кубай О. Г., Заставнюк О. А. Удосконалення фінансово-економічної безпеки в системі антикризового управління аграрного підприємства. Агросвіт. 2022. № 4. С.68–78. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/4_2022/10.pdf

16. Малащенко В. Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління. Вісник Національної академії державного управління. 2018. № 3(40). С.283-291.
17. Меліхова Т. О. Вдосконалення функцій та завдань забезпечення економічної безпеки підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 3. С. 70-73. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2018/16.pdf
18. Міщук Є. В. Удосконалення формування структури служби економічної безпеки підприємства (на прикладі підприємств гірничодобувної промисловості). Агросвіт. 2020. № 6. С. 47–58. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.6.47
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України № 290 від 29.11.99 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.99 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
22. Оніщенко М.Л., Дутченко О.О., Шпіцглюз С.О. Економічна безпека як умова ефективного функціонування підприємства. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2019. № 1. С.36-42. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/media/attachments/2019/12/13/5-_36-42.pdf
23. Орищин Т.М., Крихівська Н.О., Тягур С.І. Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств: методичний аспект. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2020. № 2 (58). С.7-12. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/58_2020/3.pdf

24. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю., Кравчук Н.М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. Вісник економічної науки України. 2022. №1 (42). С.64-69. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/186639>
25. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.03.1999 р. № 291. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4185.html
26. Податковий кодекс України: Закон України від 02. 12. 2010 р. № 2755-VI із змінами та доповненнями. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T102755.html#1988
27. Положення про Державну фіскальну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF#Text>
28. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>
29. Потапюк І.П. Теоретико-методологічні засади формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства. Економічний форум. 2020. №1(4). С.125-130. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-16>
30. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність: Закон України від 16.07.1999р. № 996-XIV. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text)
31. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
32. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

33. Пуцентейло П., Гуменюк О. Основні аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 37–47.
34. Сабецька Т.І. Особливості формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сучасного підприємства. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2019. Випуск 3-1 (52). С.118-123. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/52_1_2019/25.pdf
35. Сіренко Н., Лункіна Т., Бурковська А., Мікуляк К. Оцінка фінансово-економічної безпеки суб'єктів аграрного сектору економіки України. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2021. №4(39). С. 241–250. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i39.241313>
36. Скаковська С. С., Савіна Н. Б., Грещак М. Ю. Аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки». 2022. Випуск 4 (100). С.186-196. URL: <https://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/ve4202217/1250>
37. Сосновська О. О., Житар М. О. Аналіз методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств. Бізнес Інформ. 2019. №1. С.21–26. URL: https://www.businessinform.net/export_pdf/business-inform-2019-1_0-pages-21_26.pdf.
38. Сосновська О. О., Житар М. О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. Облік і фінанси. 2018. № 3 (81). С.124-132. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/185262433.pdf>
39. Ткаченко Т. П., Гречко А. В. Узагальнення методичних підходів оцінювання економічної безпеки промислових підприємств. Економічний вісник НТУУ. «Київський політехнічний інститут». 2022. № 22. С. 79-81.
40. Ткачук Г.О. Складники економічної безпеки підприємства: важливий науковий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

- університету. 2020. №41. С.39-45. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/41-2020/8.pdf>
- 41.Ткачук Г. О. Теоретичні аспекти економічної безпеки сучасного підприємства: наукові підходи до тлумачення базової категорії. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2020. Вип. 29. С. 151-155. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/30376>
- 42.Хринюк О.С., Бова В.А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6121>
- 43.Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
- 44.Цюцюпа С. В. Теоретичні аспекти формування економічної безпеки підприємства задля забезпечення його конкурентоспроможності. Вчені записки Університету «КРОК». 2019. № 3 (55). С. 216–224. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-55-216-224>
- 45.Чеботару М. Організаційні аспекти діджитал - забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Обліково-фінансове забезпечення в управлінні економічною стійкістю підприємства: сучасні тенденції і перспективи розвитку/ за заг.ред. Губарик О.М., Одношевної О.О. Дніпро: Пороги. 2023. С.386-395.
- 46.Чеботару М. Організаційні аспекти формування економічної безпеки підприємства. Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 26-27 жовтня 2023 р. : Дніпро : ДДАЕУ, 2023.С.150-152.

- 47.Шило Ж. Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. International Science Journal of Management, Economics & Finance. 2022. №1 (4). С.17-25. URL: <https://isg-journal.com/isjmef/article/download/101/81>.
- 48.Шинкар С.М. Система економічної безпеки підприємства: методичні засади формування. Причорноморські економічні студії. 2018. Випуск 25. С.133-137. http://bses.in.ua/journals/2018/25_2018/30.pdf
- 49.Шматко М., Череп А. Організаційні аспекти формування системи управління економічною безпекою підприємства. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 11(17). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/7308/7349>
- 50.Штангрет І. А. Теоретичні засади формування системи економічної безпеки підприємства. Ефективна економіка. 2022. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2022/152.pdf
- 51.Юнацький М.О. Використання дискримінантного аналізу для оцінювання ймовірності банкрутства підприємства (на прикладі ПАТ «ЦГЗК»). Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 14. С. 249–256. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/1829/1/Yunatskyi.pdf>